

Don Giovanni in de Vlaamse Opera Tristan und Isolde in de Munt

Varianten van redeloosheid

De hooggespannen verwachtingen werden in geen van beide operahuizen volledig ingelost, schrijft Gunther Sergooris.

Normaliteit als ontuchtering

In het programmaboek bij de *Don Giovanni* kenmerkt Luc Joosten Don Giovanni als een redeloze. Zijn tomeloze vitaliteit is een produkt van zijn libidineuse drift. Op die manier groeit de losbandige uit tot een olifant in de porseleinkast, die een spoor van vernieling achterlaat. Het gaat daarbij niet alleen om de vrouwen die hij bedriegt, maar ook om de maatschappelijke regels die door hem 'onbezorgd, ironisch en gewelddadig' (Fr. Nietzsche) met de voeten worden getreden. Hem laten betijen zou betekenen hem de kans geven de maatschappelijke orde op losse schroeven te zetten. Virtuoso onttrekt Don Giovanni zich aan de pogingen van de goegemeente hem ofwel te bestraffen ofwel op het goede pad te brengen. Het ontzettende libido stoort zich niet aan de leefbaarheid van een maatschappelijke structuur. Tot het nut van het algemeen moet deze oncontroleerbaar agerende dissonant in een geordende samenleving verdwijnen.

Mozart en zijn librettist Da Ponte zorgen daar dan ook voor. Zij waren kinderen van hun tijd, verlichte geesten die, ondanks hun sympathie voor hun hoofdpersoon, beseften dat hij op de een of andere manier tot de orde moest geroepen worden. De gestrafte losbandige of Don Giovanni luidt de volledige titel van de opera. De idee dat de losbandige gestraft

zal worden, maakt integraal deel uit van het werk. Het stuk begint met verkrachting en moord en eindigt met Donna Anna en Don Ottavio die het over hun trouwplannen hebben, Zerlina en Masetto die naar huis gaan voor een gezellig avondmaal en Leporello die naar een nieuwe meester zoekt. Dit heeft veel weg van ontuchtering na Giovanni's sirenenzang, maar evenzeer is het de bescheiden triomf van de redelijkheid na het uitrazen van de passie. In zijn opstel *Geboorte en triomf van het 'Dramma Giocoso'* (programmabrochure, blz. 16) stelt Karl Gerhartz 'dat met de ondergang van de held ook de maatschappij haar samenhang verliest, de maatschappij die voordien met hem een evenwicht vormde'. Dit is zuiver speculatie, waarvoor in het werk zelf geen aanknopingspunt te vinden is. Het is 'wishfull thinking' van een cynische twintigste-eeuwer, die de zorg om orde en harmonie van de Verlichting als naïef ervaart. In Guy Joostens regie wordt een Don Giovanni getoond op het toppunt van zijn kunnen: jong, agressief en zelfbewust. Iemand die geplogenheden en moraal aan zijn laars lapt. Het is duidelijk dat Donna Anna voor hem door de knieën is gegaan en haar brave Don Ottavio, al was het maar voor een nacht, vergeten is. Slechts als haar vader opduikt, komt zij tot bezinning en speelt de vermoorde onschuld. Tijdens het 'La ci darem la mano' trekt Zerlina haar jakje al uit, voor Giovanni haar zelfs maar pro-

beert aan te raken. Dit al te makkelijk succes kan niet anders dan tot overmoed en verblinding leiden. Zelfs de dood van Donna Anna's vader betekent voor hem niet meer dan een vervelend oponthoud. Op het einde van het stuk gebruikt hij de sarcofaag zonder verpinken als feesttafel, nadat hij even voordien tegen het kruis van het grafmonument gewaterd heeft.

Joosten ziet Giovanni als een 'Draufgänger', rechthoek, rechtaan. 'Don Giovanni verbergt niets, hij heeft geen dieperliggende laag die vraagt om onthuld te worden. In die zin is hij rechtuit. Hij is wat hij is.' (Luc Joosten, *Don Giovanni, de verlichter*, programmabrochure, blz. 32) Deze opvatting is verdedigbaar, maar dat neemt niet weg dat deze eendimensionaliteit op het toneel vlug gaat vervelen. Het maakt dat je vlug uitgekeken bent op deze figuur. Wat er dan overblijft is een vlot vertelde, maar al te mechanische afloop van een gekende intrige. De schaduwzijden komen onvoldoende uit de verf, want de opera toont, helemaal in overeenstemming met de titel, ook de neergang van de verleider. Na de dood van de commendatore, de vader van Donna Anna, zal hij er niet meer in slagen nog een naam aan zijn lange lijst veroveringen toe te voegen. Zelfs Zerlina, die het maar al te graag zou willen, krijgt hij niet tussen de lakens, altijd weer steken Donna Elvira en Masetto een stok in de wielen. Don Giovanni wordt meestal voorgesteld als de jager, maar wordt hij niet evenzeer opgejaagd? Hij tracht Elvira, Anna en Ottavio om de tuin te leiden, maar zijn collega's edellieden, hoe dom en hypocriet ze in deze produktie ook voorgesteld worden, trappen er lekker niet in en op het einde van het eerste bedrijf ontmaskeren zij hem. Hiermee is zijn lot eigenlijk al bezegeld, want hierdoor wordt zijn positie binnen zijn eigen maatschappelijke klasse onhoudbaar. Don Giovanni beseft dat: 'Mijn hoofd is verward, / ik weet niet meer wat te doen, / en een ijzingwekkend onweer / pakt zich dreigend om me samen!' In het tweede bedrijf is het standbeeld de menselijke gerechtigheid te vlug af en bezorgt hem al met al een heroïsch einde dan de 'ministri di giustizia' (gerechtsdienaren) zouden gedaan hadden die volgens Da Ponte's regie-aanwijzingen Don Ottavio in de laatste scène vergezellen.

In de voorstelling in de Vlaamse Opera was er eigenlijk slechts één scène, waarin op de keerzijde van de Don Juan – mythe gezinspeeld werd. Tijdens zijn aria *Fin*